

Милић Милићевић

УДАЈА ВАЉЕВКИ ЗА ОФИЦИРЕ КРАЈЕМ 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА

Доступни извори као искораци које је на основу њих учинила наша „млађа” историографија последњих година, почели су помало да мењају историјске слике о Србији крајем 19. и почетком 20. века. Допринос томе може да да и истраживање о женидбама официра српске и југословенске војске у поменутом раздобљу.¹

Свако истраживање, поготово ако је заматак нечег потпуно новог, намеће својеврстан изазова али и методолошки проблем. Оно у себи садржи опште и глобално, али не увек и појединачно, које се између многих бројева врло лако потре. Стога је овај рад имао за циљ да на основу већ постојећег исказа о општем, великом, да и оно појединачно, мало, односно да утврди како се и колико неки генерални бројеви уклапају у истом раздобљу, у конкретну средину, један град, као што је Ваљево.

Према већ постојећим истраживањима, у периоду од 1881. до 1914. године официрима као ислужбеницима војске Србије издато је 1876 коначних одобрења за женидбу. Место порекла невеста и њихових породица наведено је у 1534 случаја.² На основу ових података можемо тврдити да је најмање 55 девојака, будућих официрских супруга, потицало из Ваљева. Уз ове, најмање још 8 девојака из овога града удало се за писаре, интенданте, капелнике и друге службенике војске Србије. Другим речима, од укупно познатих војних невеста, ваљевке су чиниле око 4%, што је овај град у односу на остале у Србији поставило на четврто, односно пето место.³ Главни разлог за ово почивао је на чињеници да је град, по броју становника релативно мали, био седиште Дринске дивизијске области, у коме су поред осталих штабова и јединица били трајно или привремено, стационарани батаљони два

1 М. Бјелајац: *Женидбе српске и југословенске војске 1881–1941*. Планирано стварање елите, Годишњак за друштвену историју, год. 2, св. 1, 1995, стр. 19–39

2 М. Бјелајац, *нап. дело*, стр. 25–28

3 Исто, стр. 27–28

пешадијска пука.⁴ Захваљујући овоме, присуство војника била је више него очигледно. Према попису из 1895. године 520 лица, или 13,87% мушкараца у граду, било је на одслужењу војног рока. Године 1900. сваки трећи мушкарац у Ваљеву био је униформисан.⁵ Обим као и бројност ових јединица узроковали су да у граду стално борави и релативно велики број официра. Могућност срастања будуће „прилике” тим је била већа, поготову ако се узме у обзир чињеница да српски официр своју невесту упознаје, по правилу, у граду а не на селу.⁶

Хронолошки гледано, удаја младих Ваљевки за официре војске Србије била је доста честа али и неуједначена. Иако је у просеку било готово два одобрења годишње, број година (1884, 1885, 1887, 1894, 1899, 1900, 1909, 1911, 1913) када није било ни једне ваљевске невесте, није био мали. С друге стране, у појединим годинама, нпр. 1906, број одобрења за женидбу девојкама из Ваљева (6) био је знатно већи од просека. Још „фреквентнија” у овом погледу била је 1893. када је од 33 официрске невесте, њих 4, или свака осма, потицала из овог града. Према томе, интересовање за официра, као будућег супружника у Ваљеву, од године до године, прилично се разликовало.

Даља анализа спискова „ваљевских удавача” указује, у односу на општи просек, одређене специфичности. Официрске изабранице из овога града су у великом, готово три пута од просека већем проценту девојке чији родитељи нису у некој од државних служби. Омер девојака са родитељима у државној служби и оних чији су родитељи припадници „недржавних” професија, у Ваљеву је већи од 1:6. Друга одступања од просека знатно су уочљивија. Ваљевске невесте пореклом из трговачких кућа су за готово трећину бројније од просека за Србију, а у односу на остале из града, чине апсолутну већину.⁷ Знатне разлике у процентима приметне су и код невеста пореклом из занатлијских, учитељских и свештеничких кућа. Међутим, одступање које се намеће као највеће је код оних изабраница чији су очеви адвокати. Њих из Ваљева има пет пута више у односу на просек из целе Србије. Судећи по овом, Ваљево је крајем 19. и почетком 20. века било „адвокатски град” а за официра младожењу изабраница пореклом из адвокатске куће била је изузетно добра, ако не и најбоља „прилика”.⁸ Но, без обзира каквог је социјалног порекла била невестина породица, са становишта ваљевске средине она

4 Године 1884. Ваљево је имало 4737 становника а 1910. број је досегао 8832. Види. М. Исић: *Материјално страдање ваљевског становништва у Првом светском рату*, Ваљево 1996, стр. 5; Реч је о батаљонима 5. пешадијског пука „Краља Милана” и 6. пешадијском пуку „Краља Карола I (после 1903. Краљевић Александра”)

5 М. Перишић: *Ваљево, град у Србији крајем 19. века*, Ваљево 1997, стр. 75

6 М. Бјелајац, нав. дело, стр. 27

7 Године 1895. трговачке породице Ваљева чиниле су око 17,22% од укупног броја. Види. М. Перишић, исто, стр. 66. Насупрот овом, преко половине девојака удатих за официре било је у периоду 1881–1914. управо из ових породица

8 Адвокат Триша Милошевић је чак две своје кћери, Славку и Надежду, дао за српске официре

је сигурно била међу најугледнијим. Гођевци, Клаудио (Клаудије) Приклмајер, Триша Милошевић и други, у малој ваљевској средини, била су имена која су одавала углед.

Својеврстан показатељ друштвеног положаја младе жене, будуће невесте, јесте и њена „припадност“. Све, изузев једне учитељице, носе уз своје име само статус кћери, сестре или пасторке, тј. оне која припада породици а не некој професионалној групацији.

Доброј „ваљевској прилици“ следовала је и добра „официрска прилика“ Већина „ваљевских зетова“ били су, судећи по чину, преко половине поручници, људи испод 30 година старости. И у погледу образовања ови официри такође су били на завидном нивоу. Готово половина (22 од 54 младожење) нису били само официри из трупе већ свршени потомци Војне академије.⁹ По роду, углавном су то били пешадијски официри, што је одговарало структури тадашње војске Србије.

На основу свега реченог, као и на основу приложених табела, могуће је закључити да су се ваљевске девојке, будуће официрске супруге, по свом пореклу ипак разликовале од неког општег просека. Градска компонента њиховог порекла овде је била израженија него другде.

Списак

1881

1. Смиљана, кћи Михајла Вражалића, економа, за артиљеријског потпоручника Јована Мирковића (СВЈ 7 од 18. 2. 1881, стр. 124)

1882

2. Драгиња, кћи пок. Петра Марковића, свештеника, за пешадијског потпоручника Ивка Бранковића (СВЈ 4 од 29.1.1882, стр. 105–106).

3. Цвета, кћи Милоша Пастиха, трговца, за артиљеријског потпоручника Алексу М. Јовановића (СВЈ 45 од 6.11.1882, стр. 1346)

1883

4. Даринка, кћи Алексе Стринцалића, адвоката, за артиљеријског поручника Павла Јанковића (СВЈ 7 од 17.10.1883, стр. 350)

1886

5. Жика, сестра поца Андрије Јовановића, за пешадијског поручника Андрију Антоновића (СВЈ 25–26 од 12.7.1886, стр. 580)

1888

6. Љубица, кћи пок. Аврама Лазаревића, трговца, за пешадијског капетана I. класе Годора Јаковљевића (СВЈ 29 од 23.7.1888, стр. 904)

⁹ *Споменица седамдесетпетогодишнице Војне академије 1850–1925*, Београд 1925

1890

7. Томка, кћи Јубе Карића, ћурчије, за пешадијског потпоручника Милића Мијатовића (СВЛ 5 од 12.12.1890, стр. 106)

8. Жика, кћи Јакова Михајловића, трговца, за артиљеријског поручника Димитрија Јовановића (СВЛ 46 од 15.11.1890, стр. 1396)

1891

9. Александра, кћи Павла Сабовлевића, учитеља у пензији, за пешадијског поручника Негована Михајловића (СВЛ 2–3 од 17. 1. 1891, стр. 71–72)

10. Персида, учитељица, кћи Стевана Раовића, трговца, за артиљеријског поручника Владимира Пешића (СВЛ 7 од 22.2.1891, стр. 222)

11. Даринка, пасторка Максима Обрадовића, трговца, за пешадијског капетана 1. класе Василија Илића (СВЛ 21 од 5.6.1891, стр. 662)

12. Јелена, кћи пок. Маријана Алексића, бившег трговца, за пешадијског поручника Војислава Арсенијевића (исто)

13. Љубица, кћи Милована С. Поповића, трговца, за артиљеријског потпоручника Михаила Давидовића (СВЛ 41–42 од 11.12.1891, стр. 1269–1270)

1892

14. Ружица, кћи покојног Саве Рончевића, бившег трговца, за пешадијског поручника Јована Ранковића (СВЛ 7 од 15.2. 1892, стр. 170)

15. Стана, кћи Стева Миросавића, трговца, за пешадијског капетана 2. класе Крсту Крстића (СВЛ 22.31.5.1892. стр. 641)

1893

16. Стана, кћи пок. Ђоке Тодића, бившег трговца, за санитетског поручника Андрију Лишку (СВЛ 22. од 29.5.1893, стр. 592)

17. Даринка, кћи Ранка Гођевића, трговца, за пешадијског мајора Михаила Живковића (СВЛ 25. од 21.6.1893. стр. 686)

18. Лепосава, кћи Спасоја Протића, свештеника, за пешадијског поручника Љубомира Ристића (СВЛ 46 од 23.10.1893. стр. 1318)

19. Даринка, кћи пок. Мирка Срећковића, среског начелника, за пешадијског поручника Петра Божићевића (СВЛ 49 од 10.11.1893, стр. 1380)

1895

20. Даринка, кћи Јована Вилотијевића, трговца, за пешадијског капетана 2. класе Стевана Васића (СВЛ 29 од 22.7.1895, стр. 684)

21. Милеса, кћи пок. Марка Јеремића, трговца, за артиљеријског поручника Андрију Маринковића (СВЛ 51 од 23.12.1895. стр. 1348)

1896

22. Милева, кћи Маринка Матића, трговца, за генералштабног капетана 1. класе Милисава Живановића (СВЛ 4041 од 10.10.1896, стр. 1220)

23. Анка, кћи Михаила Марковића, окружног благајника, за артиљеријског поручника Милоша Михајловића (СВЛ 43 од 26.10.1896, стр. 1260)

24. Милица, кћи Борисава Лукића, кафеније, за артиљеријског поручника Драгољуба Поповића (СВЛ 48 од 2.12.1896, стр. 1374)

1897

25. Косара, кћи пок. Касијана Стојшића, бившег трговца, за пешадијског поручника Драгутина С. Ђуричића (СВЈ 7 од 22.2.1897, стр. 142)

26. Јокица, кћи пок. Радована Лазића, бившег трговца, за пешадијског капетана 2. класе Алексеу Стефановића (СВЈ 23 од 14.6.1897, стр. 455)

1898

27. Славка, кћи Јосипа Вилотијевића, трговца, за коњичког капетана 2.

28. Персида, кћи Димитрија Гроздановића, трговца, за пешадијског поручника Повицу Стевановића (СВЈ 29 од 4.7.1898. 672)

1900

29. Мица, кћи пок. Мирка Срећковића, бившег среског начелника, за интенданта 2. класе и резервног пешадијског капетана 1. класе Војислава Арсенијевића (СВЈ 18 од 6.5.1900, стр. 403-404)

30. Даринка, кћи Панте Лазаревића, учитеља у пензији, за писара 2. класе Спасоја Вукојевића (СВЈ 28 од 15.7.1900, стр. 583-584)

32. Христина, кћи Ранка Томића, столара, за књиговођу 2. класе Танасија Јанковића (СВЈ 30 од 29.7.1900, стр. 639-640)

1901

33. Наталија, кћи Петра В. Недељковића, вишег интенданта 2. класе и резервног инжињеријског мајора, за пешадијског поручника Божидара Станковића (СВЈ 3 од 21.1.1901, стр. 55-56)

1902

34. Јелица, кћи Боже Дамјановића, опанчара, за пешадијског капетана 2. класе Стаменка Младеновића (СВЈ 1 од 6.1.1902, стр. 23-24)

35. Десанка, кћи Срећка Јевтића, учитеља, за пешадијског капетана 1. класе Станоја Лазаревића (СВЈ 15 од 14.4.1902, стр. 271-272)

36. Стана, кћи Саве Николића, трговца, за пешадијског поручника Косту М. Марковића (СВЈ 17 од 28.4.1902, стр. 345-346)

37. Милева, кћи пок. адвоката Марка Радвановића, за капелника 2. класе Фрању Покорног (СВЈ 1 од 6.1.1902, стр. 23-24) (младожења прешао из католичанства у православље под именом Драгутин. СВЈ 5 од 10. 2. 1902, стр. 103-104)

1903

39. Даринка, кћи пок. Милоја Лазаревића, трговца, за санитетског поручника др Милорала Јанковића (СВЈ 20 од 19.5.1903, стр. 407-408)

40. Милка, кћи Ненада Перића, рачуновође ваљевског првостепеног суда, за капелника 4. класе Јана Урбана (СВЈ 9 од 2.3.1903, стр. 407-408)

1904

41. Славка, кћи Трише Милошевића, адвоката, за пешадијског капетана 1. класе Драгутина С. Ђуричића (СВЈ 16 од 15.5.1904, стр. 359-360)

42. Маргита, кћи Јосифа Драгојловића, трговца, за пешадијског поручника Михаила К. Митића (СВЈ 39 од 30.10.1904, стр. 795-796)

43. Стана, кћи Драгутина Бирчанина, бившег трговца, за ветеринарског помоћника 2. класе Миливоја Јанковића (СВЛ 22–23 од 7.7.1904, стр. 503–504)

1905

44. Стојанка, кћи Персе, удове Јована Гођевића, трговца, за пешадијског капетана 2. класе Милоша Цветића (СВЛ 2 од 14.1.1905, стр. 25–26)

45. Десанка Јеротијевић, сестричина Светозара К. Поповића, трговца, за пешадијског поручника Добросава С. Ђорђевића (исто)

46. Стана, кћи Милутина Живковића, терзије, за пешадијског поручника Милана М. Димитријевића (СВЛ 6 од 12.2.1905, стр. 101–102)

47. Савка, кћи пок. Максима Мијушковића, бившег економа, за пешадијског поручника Миладина Новковића (СВЛ 16 од 26.4.1905, стр. 347–348)

48. Милица, кћи Стерије Воденлића, адвоката, за пешадијског капетана 2. класе Љубомира Ј. Павловића (СВЛ 24 од 29.6.1905, стр. 497–498)

49. Христина, кћи Луке Милановића, трговца, за пешадијског поручника Стевана Вилотића (СВЛ 30 од 27.8.1905, стр. 617–618)

1906

50. Загорка, кћи Спасоја Милићевића, поткивача, за пешадијског поручника Спасоја С. Тешића (СВЛ 26 од 19.9.1906, стр. 549–550)

51. Катарина, кћи Маријана Бирчанина, трговца, за пешадијског поручника Драгољуба Вуковића (исто)

52. Дивна, кћи Мике Обрадовића, трговца, за пешадијског поручника Василија Ј. Иванковића (исто)

53. Надежда, кћи Трише Милошевића, адвоката, за пешадијског поручника Јована Машића (СВЛ 29 од 3.11.1906, стр. 629–630) (Овај је већ удао кћер Славку, 1904, бр. 34)

1907

54. Живка, кћи Павла Видића, трговца, за пешадијског поручника Мину М. Минић (СВЛ 16 од 5.5.1907, стр. 361–362)

55. Ангелина, кћи пок. Стојана Лазаревића, кафеције, за писара 2. класе Петра Протића (СВЛ 8 од 27.2.1907, стр. 157–158)

1908

56. Зорка, кћи Луке Андрића, трговца, за пешадијског капетана 2. класе Петра Радивојевића (СВЛ 2 од 9.1.1908, стр. 21–22)

57. Љубица, кћи Стевана Пеловића, трговца и економа, за пешадијског поручника Стевана Радуловића (СВЛ 23 од 28.8.1908, стр. 455–456)

1909

58. Љубица, кћи пок. Јеврема Лазаревића, кафеције, за нижег административног чиновника 5. класе Милисава Пенезића (СВЛ 29 од 2.7.1909, стр. 455–456)

1910

59. Стана, кћи Милорада Ж. Тадића, апотекара, за артиљеријског капетана 2. класе Душана Т. Симовића (СВЛ 43 од 17.12.1910, стр. 963–964)

60. Љубица, кћи Клаудија Приклмајера, апотекара, за артиљеријског капетана 2. класе Богољуба Илића (исто)

61. Милена, кћи Јована Божовића, адвоката, за пешадијског поручника Живорада Богдановића (СВЛ 44 од 25.12.1910, стр. 977–978)

1912

62. Катарина, кћи Драгише Вукосављевића, адвоката, за пешадијског капетана 2. класе Миливоја Т. Лазаревића (СВЛ 7. од 25.3.1912, стр. 143–144)

1914

63. Катарина, кћи Васе Аврамовића, трговца, за пешадијског капетана 1. класе Милована М. Јекића (СВЛ 11 од 16.4.1914, стр. 335–336)

64. Наталија, кћи пок. Петра Љотића бившег среског начелника, за пешадијског капетана 2. класе Боривоја Јовановића (СВЛ 14 од 23.5.1914, стр. 437)

65. Љубица, кћи Раде Милутиновића, трговца, за артиљеријског капетана 2. класе Владимира Лукића (СВЛ 19 од 3.7.1914, стр. 635–636)

СТАТИСТИЧКА АНАЛИЗА

државне службе	8	14,54%
друге професије	47	85,46%

Упоредна табела: социјално порекло официрских невеста из Србије и Ваљева 1881–1914. године.

Занимање родитеља, стараоца и сл.	Србија	%	Ваљево	%
трговаца	718	39,57	31	56,36
занатлија	132	6,89	5	9,09
среских начелника	26	1,57	2	3,63
адвоката	40	1,88	5	9,09
апотекара	22	1,05	2	3,63
учитеља	45	1,68	2	3,63
свештеника	88	4,54	3	5,45
остало	38	2,39	5	9,09

Хронолошки преглед одобрења за женидбу официра у Србији и Ваљеву

година	у Србији	из Ваљева	година	у Србији	из Ваљева
1881	33	1	1898	38	2
1882	41	2	1899	15	–
1883	35	1	1900	39	–
1884	39	–	1901	41	1
1885	19	–	1902	85	3
1886	41	1	1903	75	1
1887	35	–	1904	97	2
1888	39	1	1905	93	6
1889	17	–	1906	85	4
1890	45	2	1907	116	1
1891	47	5	1908	89	2
1892	48	2	1909	111	–
1893	33	4	1910	88	3
1894	22	–	1911	66	–
1895	31	2	1912	47	1
1896	43	3	1913	39	–
1897	54	2	1914	67	3

Официри младожење по чину

Потпоручника	6	11%
Поручника	30	55,5%
Капетана 2. класе	13	24,8%
Капетана 1. класе	6	11%
Мајора	1	1,8%

* један се женио два пута па има 54 младожење на 55 невеста

Официри младожење по роду

Пешадијских	37	67,3%
Артиљеријских	13	24,8%
Санитетских	2	3,6%
Генералштабних	1	1,8%
Коњичких	1	1,8%